ગુજરાતી

સાહિત્ય પરિચય

ધોરણ-છઠ્ઠું

ભારતનું સંવિધાન

ભાગ ૪ ક

નાગરિકોના મૂળભૂત કર્તવ્યો

અનુચ્છેદ ૫૧ ક

મૂળભૂત કર્તવ્ય – ભારતના પ્રત્યેક નાગરિકનું એ કર્તવ્ય છે કે તેણે –

(ક) દરેક નાગરિકે સંવિધાનનું પાલન કરવું. સંવિધાનના આદર્શો, રાષ્ટ્રધ્વજ અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવો.

(ખ) સ્વાતંત્ર્ય ચળવળની પ્રેરણા આપનારા આદર્શોનું પાલન કરવું.

(ગ) દેશના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડતા સુરક્ષિત રાખવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.

(ઘ) આપણા દેશનું રક્ષણ કરવું, દેશની સેવા કરવી.

(ઙ) દરેક પ્રકારના ભેદભાવને ભૂલીને એકતા અને બંધુત્વની ભાવના વિકસાવવી. સ્ત્રીઓના સન્માનને ઠેસ પહોંચાડનારી પ્રથાઓનો ત્યાગ કરવો.

(ચ) આપણી સંમિશ્ર સંસ્કૃતિના વારસાનું જતન કરવું.

(છ) નૈસર્ગિક પર્યાવરણનું જતન કરવું. સજીવ પ્રાણીઓ પ્રત્યે દયાભાવ રાખવો.

(જ) વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસાવૃત્તિ કેળવવી.

(ઝ) સાર્વજનિક માલમત્તાનું જતન કરવું. હિંસાનો ત્યાગ કરવો.

(ઞ) દેશની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ માટે વ્યક્તિગત તેમજ સામૂહિક કાર્યમાં ઉત્તમતા-શ્રેષ્ઠતાનું સ્તર જાળવી રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો.

(ટ) ૬થી ૧૪ વય જૂથના બાળકોને તેમના વાલીએ શિક્ષણની તક પૂરી પાડવી.

ચિત્રવાર્તા

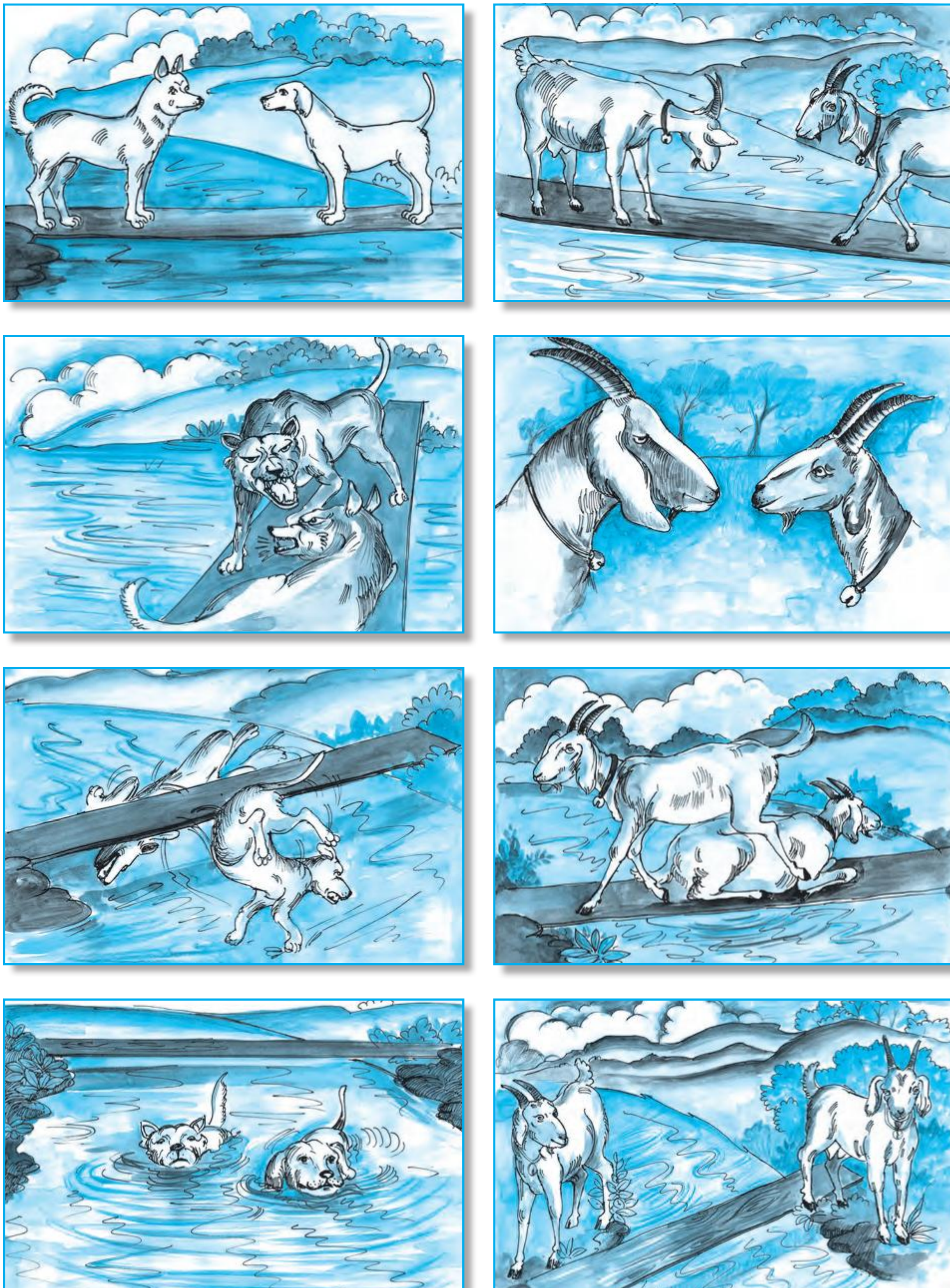

મંજૂરી ક્રમાંક : મરાશૈસંપ્રપ/અવિવિ/શિપ્ર/૨૦૧૫-૧૬/૧૬૭૩ દિનાંક ૬.૪.૨૦૧૬

9ML3NF

તમારાં સ્માર્ટફોનમાં DIKSHA App દ્વારા પાઠ્યપુસ્તકનાં પહેલા પાનાં પરનાં Q.R. Code થી ડિજિટલ પાઠ્યપુસ્તક અને દરેક પાઠમાં આપેલા Q.R. Code થી તે સંબંધિત પાઠનાં અધ્યયન – અધ્યાપન માટે ઉપયોગી દશ્ય-શ્રાવ્ય સાહિત્ય ઉપલબ્ધ થશે.

ગુજરાતી

સાહિત્ય પરિચય

ધોરણ-છઠ્ઠું

નામ : ....

શાળા : ....

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે ૪૧૧ ૦૦૪.

પ્રથમાવૃત્તિ : ૨૦૧૬
પુનર્મુદ્રણ : ૨૦૨૧

© મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે - ૪૧૧ ૦૦૪.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ પાસે આ પુસ્તકના બધા હક્ક રહેશે. આ પુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ સંચાલક, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળની લેખિત પરવાનગી વગર છાપી શકાશે નહિ.

ગુજરાતી ભાષા સમિતિ	સુશ્રી. કલ્પના મહેતા, અધ્યક્ષ
સમિતિ સદસ્ય	: ડૉ. મધુ સંપટ શ્રીમતી સ્મિતા દવે શ્રી. ઇલેશકુમાર આર. ગાંધી
ગુજરાતી અભ્યાસજૂથ સદસ્ય	સુશ્રી. ઇલા શુક્લ : શ્રીમતી ભગવતી એ. પંડ્યા ડૉ. દિપ્તી શુક્લ શ્રીમતી કેતકી નિતેશ જાની, સદસ્ય-સંયોજક
સંયોજન પ્રમુખ	: શ્રીમતી કેતકી નિતેશ જાની વિશેષાધિકારી ગુજરાતી, પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, પુણે-૪
ચિત્રાંકન અને મુખપૃષ્ઠ	: શ્રી. વિલાસ કેરકર, મુંબઈ
નિર્મિતિ	: શ્રી. સચ્ચિતાનંદ આફળે, મુખ્ય નિર્મિતિ અધિકારી શ્રી. સંદીપ આજગાંવકર, નિર્મિતિ અધિકારી
અક્ષરાંકન	: ગુજરાતી વિભાગ, પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, પુણે-૪
કાગળ	: ૭૦ જી. એસ. એમ. ક્રિમવોવ
મુદ્રણાદેશ	: N/PB/2021-22/Qty.
મુદ્રક	: M/s
પ્રકાશક	: શ્રી. વિવેક ગોસાવી, નિયંત્રક પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ મંડળ, પ્રભાદેવી, મુંબઈ-૨૫.

પ્રસ્તાવના

'રાષ્ટ્રીય શૈક્ષણિક રૂપરેખા-૨૦૦૫' અને 'બાળકોના મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણનો અધિનિયમ - ૨૦૦૯' અનુસાર મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં 'પ્રાથમિક શિક્ષણ અભ્યાસક્રમ-૨૦૧૨' તૈયાર કરવામાં આવ્યો. આ સરકારમાન્ય અભ્યાસક્રમની કાર્યવાહી ૨૦૧૩ના શાલેય વર્ષથી ક્રમશઃ શરૂ થઈ ગઈ છે. આ સરકારમાન્ય અભ્યાસક્રમ ઉપર આધારિત અંગ્રેજી માધ્યમના ધોરણ છઠ્ઠા માટે સંયુક્ત ભાષા ગુજરાતીનું સાહિત્ય પરિચયનું પાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ પાઠ્યપુસ્તક આપના હાથમાં મૂકતા અમને આનંદ થાય છે.

અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયા બાલકેંદ્રી તેમજ આનંદદાયી બની રહે, સ્વયંઅધ્યયન ઉપર ભાર આપવામાં આવે, તેવા વ્યાપક દૃષ્ટિકોણથી આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ ધોરણની આખરે વિદ્યાર્થીઓએ કઈ ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરવી તે દર્શાવતા ભાષાવિષયક અપેક્ષિત ક્ષમતા વિધાનોનો પાઠ્યપુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

સંયુક્ત ભાષા શીખનાર વિદ્યાર્થીઓના ભાવવિશ્વને ધ્યાનમાં રાખીને આ પાઠ્યપુસ્તકમાં ગદ્ય અને પદ્ય કૃતિઓને પસંદ કરવામાં આવી છે. ભાષિક કૌશલ્યોના વિકાસ માટે નવીનતા સભર સ્વાધ્યાયો, પ્રસ્તાવના અંતર્ગત કૃતિઓ, પ્રકલ્પો તેમજ સંભાષણની પ્રવૃત્તિઓ આપેલી છે. શિક્ષકોના માર્ગદર્શન માટે દરેક કૃતિના અધ્યાપન માટે અધ્યાપન સંકેત આપેલા છે. હું વાંચું ... તમે પણ વાંચો શીર્ષક હેઠળ નવીનતમ માહિતી આપેલી છે. તેથી તે વાંચીને બાળકો વધારે વાંચન માટે પ્રેરણા મેળવે. શબ્દરમત અને કહેવતોના વાર્તાના ઉપક્રમો આપી પાઠ્યપુસ્તકને રસપ્રદ બનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

ગુજરાતી ભાષા સમિતિના તેમજ અભ્યાસજૂથના સદસ્યો અને ચિત્રકારના નિષ્ઠાપૂર્વકના પરિશ્રમથી આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. પાઠ્યપુસ્તક ક્ષતિરહિત અને ગુણવત્તાસભર બને તે માટે મહારાષ્ટ્રના દરેક ભાગમાંથી શિક્ષકો, વિષયતજ્ઞો પાસે સમીક્ષણ કરાવ્યા પછી આવેલી સૂચના અને અભિપ્રાયોનો કાળજીપૂર્વક વિચાર કર્યા પછી આ પુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આપ્યું છે.

ગુજરાતી ભાષા સમિતિના તેમજ અભ્યાસજૂથના સદસ્યો, ચિત્રકાર, નિમંત્રિત તજજ્ઞો અને સમીક્ષકો બધાનું મંડળ અંતઃકરણપૂર્વક આભારી છે. વિદ્યાર્થી, શિક્ષક અને વાલીઓ આ પુસ્તકનું સ્વાગત કરશે, તેવી આશા છે.

(ડૉ. સુનિલ મગર)
સંચાલક
મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ
અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે-૪.

પુણે
તારીખ : ૯ મે ૨૦૧૬, અખાત્રીજ
ભારતીય સૌર : ૧૯, વૈશાખ, ૧૯૩૮

ભારતનું સંવિધાન

આમુખ

અમે ભારતના લોકો ભારતને એક સાર્વભૌમ સમાજવાદી બિનસાંપ્રદાયિક લોકતંત્રાત્મક પ્રજાસત્તાક તરીકે સંસ્થાપિત કરવાનો

તથા તેના સર્વ નાગરિકોને :

સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય ....ન્યાય

વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા,

ધર્મ અને ઉપાસનાની ....સ્વતંત્રતા

દરજ્જા અને તકની ....સમાનતા

પ્રાપ્ત થાય તેમ કરવાનો

અને તેઓ સર્વમાં

વ્યક્તિનું ગૌરવ અને રાષ્ટ્રની

એકતા અને અખંડતા સુદૃઢ કરે એવી ....બંધુતા

વિકસાવવાનો

ગંભીરતાપૂર્વક સંકલ્પ કરીને

અમારી સંવિધાનસભામાં ૨૬ નવેમ્બર, ૧૯૪૯ના રોજ આથી આ સંવિધાન અપનાવી, તેને અધિનિયમિત કરી અમને પોતાને અર્પિત કરીએ છીએ.

રાષ્ટ્રગીત

જનગણમન - અધિનાયક જય હે
ભારત - ભાગ્યવિધાતા.
પંજાબ, સિંધુ, ગુજરાત, મરાઠા,
દ્રાવિડ, ઉત્કલ, બંગ,
વિંધ્ય, હિમાચલ, યમુના, ગંગા,
ઉચ્છલ જલધિતરંગ,
તવ શુભ નામે જાગે, તવ શુભ આશિષ માગે,
ગાહે તવ જયગાથા.
જનગણ મંગલદાયક જય હે,
ભારત - ભાગ્યવિધાતા.
જય હે, જય હે, જય હે,
જય જય જય, જય હે.

પ્રતિજ્ઞા

ભારત મારો દેશ છે. બધા ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.

હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે. હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.

હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.

હું મારા દેશ અને દેશબાંધવો પ્રત્યે વફાદારી રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ સમાયેલું છે.

સાહિત્ય પરિચય ધોરણ છઠ્ઠું

અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયા	અધ્યયન નિષ્પત્તિ
સર્વ વિદ્યાર્થીઓને (જુદી રીતે સક્ષમ વિદ્યાર્થીઓ સહિત) સમૂહમાં અથવા વ્યક્તિગત પ્રોત્સાહન આપવું. તેમને – ➢ પોતાની ભાષામાં બોલવાની તેમજ ચર્ચા કરવાની તક આપવી. ➢ ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષાની બારિકાઈ વિશે ચર્ચા કરવાની તક આપવી. ➢ સક્રિય અને જાગૃત બનાવવા માટે તૈયાર કરાતું સાહિત્ય (જેમકે – વર્તમાનપત્ર, પત્રિકા, ચલચિત્ર અને દૃશ્ય–શ્રાવ્ય સાહિત્ય વગેરે) જોવાની, સાંભળવાની, વાંચવાની, લખવાની અને ચર્ચા કરવાની તક આપવી. ➢ સમૂહમાં કાર્ય કરતી વખતે એકબીજાનાં કામ બાબતે ચર્ચા કરવી, મત આપવો–લેવો, પ્રશ્ન પૂછવાની સ્વતંત્રતા આપવી. ➢ ગુજરાતીની સાથે જ પોતાની ભાષાનું સાહિત્ય વાંચવાની તેમજ લખવાની સુવિધા અને તેના પર ચર્ચા કરવાની છૂટ આપવી. ➢ પોતાના પરિવાર અને સમાજ સાથે સંબંધિત વિવિધ સાહિત્યનું વાંચન અને તેના પર ચર્ચા કરવાની તક આપવી. ➢ પોતાની ભાષા વાંચતી વખતે લખવા સંદર્ભની ક્રિયાઓ પણ આયોજિત કરવી. દા.ત. શબ્દ–રમત, કોયડા. ➢ ગુજરાતી ભાષાના સંદર્ભને અનુસરીને ભાષાનું વિશ્લેષણ (વ્યાકરણ, વાક્યરચના, વિરામચિહ્નો, વગેરે) કરવાની તક આપવી. ➢ કલ્પનાશક્તિ અને સર્જનાત્મકતાનો વિકાસ, કરનારી ક્રિયા દા.ત. અભિનય, મૂક અભિનય, કવિતા, પાઠ, સર્જનાત્મક લેખ, વિવિધ પરિસ્થિતિમાં સંવાદ વગેરેનું આયોજન કરવું અને તેની તૈયારી સંબંધિત લેખિત સાહિત્ય અને અહેવાલ લેખનની તક આપવી.	**06–LT–01** જોયેલી અને સાંભળેલી વાર્તા/ઘટના/મુદ્દાઓ પોતાની ભાષામાં વ્યક્ત કરે છે, લખે છે. **06–LT–02** રેડિયો, દૂરદર્શન, વર્તમાનપત્રો, ઇંટરનેટ પર જોયેલી, સાંભળેલી ઘટના પોતાના શબ્દમાં વ્યક્ત કરે છે. **06–LT–03** બીજાએ કહેલા અને અનુભવેલા અનુભવ લખે છે, કહે છે. દા.ત. બસસ્થાનક, રેલ્વેસ્થાનક વગેરે. **06–LT–04** વિવિધ વિષયો માટે, વિવિધ ઉદ્દેશો માટે વિરામચિહ્નોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરીને લખે. **06–LT–05** જુદા જુદા પ્રસંગે, જુદા જુદા ઉદ્દેશાનુસાર લખતી વખતે શબ્દ, રૂઢિપ્રયોગ, કહેવતોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરે છે. **06–LT–06** વાંચન સામગ્રી (પાઠ, કવિતા, ગીતો વગેરે) ધ્યાનપૂર્વક સાંભળીને તેનો આનંદ લે છે. **06–LT–07** કવિતા, ગીત યોગ્ય આરોહ–અવરોહ અને હાવભાવ સાથે ગાય છે. **06–LT–08** વર્તમાનપત્રો, માસિકો અને પુસ્તકોમાંના બાળસાહિત્યને સમજીને વાંચે છે, તેનો આસ્વાદ કરે છે, સંગ્રહ કરે છે. **06–LT–09** ઘરમાં અને પરિસરમાં થતાં અનૌપચારિક સંભાષણ સાંભળીને સમજે છે. **06–LT–10** વડીલો સાથેના સંવાદમાં, મિત્રો સાથેની સમૂહચર્ચામાં ભાગ લઈ પોતાનો સ્પષ્ટ મત રજૂ કરે છે. **06–LT–11** આપેલા શબ્દો, શબ્દ સમૂહો, કહેવતો, અને રૂઢિપ્રયોગનો દૈનિક જીવનમાં ઉપયોગ કરે છે.

સાહિત્ય પરિચય ધોરણ છઠ્ઠું

અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયા	અધ્યયન નિષ્પત્તિ
➢ સાહિત્ય અને સાહિત્યિક તત્વોની સમજૂતી વધારવાની તક આપવી. ➢ શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરવા પ્રોત્સાહિત કરવા. ➢ ભાષાને સમૃદ્ધ કરવા માટે બાળસાહિત્યની સાથે અન્ય સાહિત્યનો સંગ્રહ અને તેની રજૂઆત કરવાની તક આપવી. ➢ દૈનિક જીવનમાં અને અન્ય કાર્યક્રમો દ્વારા સુવિચાર, કથા, વિવિધ વિષય રજૂ કરવાની તક આપવી. ➢ પરિસરના વિવિધ સ્થળો, મળતી વિવિધ વ્યક્તિઓ વિશે પોતાના વિચાર રજૂ કરવાની તક આપવી.	**06-LT-12** યોગ્ય ગતિ સહિત પ્રકટવાંચન અને મૂકવાંચન કરે છે. **06-LT-13** હાસ્યકથાઓ વાંચીને તેનો આનંદ લે છે. **06-LT-14** લખતી વખતે બે શબ્દો વચ્ચે યોગ્ય અંતર રાખે છે. **06-LT-15** પરિચ્છેદનું સચોટ અનુલેખન અને શ્રુતલેખન કરે છે. **06-LT-16** પોતાના શબ્દોમાં ચિત્રવર્ણન લખે છે. સુવિચાર, સંદેશ, કથા રજૂ કરે છે. **06-LT-17** વ્યાકરણના ઘટકોની માહિતી મેળવે છે અને તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરે છે. દા. ત. નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, ક્રિયાપદ, જાતિ, વચન, જોડણીના નિયમ. **06-LT-18** શબ્દકોશનો યોગ્ય ઉપયોગ કરે છે.

અનુક્રમણિકા

અ.ક્ર.	ગદ્ય/પદ્ય	લેખક/કવિ	પૃષ્ઠ ક્ર.
૧.	હે શારદે મા	....	1
૨.	ટબૂડિયો અને શાકભાજી	....	5
૩.	વાદળાં વરસે છે	કરસનદાસ લુહાર	10
૪.	અપશુકનિયાળ કોણ ?	....	14
	ઉપક્રમ – ૧		19
૫.	બહાદુર બાળા	કનૈયાલાલ જોશી	20
૬.	અમે મૈયારાં	નરસિંહ મહેતા	25
૭.	અમે કમર કસી	બળવંત એમ. પરમાર	29
૮.	તેનાલીરામન	ધીરજ બ્રહ્મભટ્ટ	32
	ઉપક્રમ – ૨		38